

013	КИССА	Қисса яке аз навъҳои насри шиғоҳии фолклори тоҷик мебошад, ки дар адабиёти ҳаттӣ низ мавқеъ дорад. Дар муқаддимаи он силсилаи ҳодисаҳои бофтаву таърихӣ ва саргузашту қорномаҳои шахсони муътабарӣ динию мазҳабӣ ва қаҳрамонҳои ормонии мардум тасвир мегарданд. Дар байни мардуми тоҷик қиссаҳо аз рӯзгори паёмбарон, онҳ ба қорномаҳои Амир Ҳамза, ҳазрати Алӣ, авлиёву малонк ва ғайра ҳикоят карда мешаванд, ки асосан аз адабиёти динии китобӣ маншаъ гирифтаанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссаҳои. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
014	ЛАТИФА, нақли Афандӣ, аниқдон	Яке маъмултарин жанрҳои насри шиғоҳии тоҷик аст, ки мазмуни ҳаҷӣ ва моҳияти танқидӣ дорад. Латифаҳо бо мақсади саргармӣ, фароғат ва хушҳол кардани мардум гуфта мешаванд. Дар мазмуни аксари латифаҳо камбудҳои фардиро ҷамъиятӣ танқид ва фош карда мешаванд. Қаҳрамони асосии латифаҳои тоҷикӣ Афандӣ ва Мушфиқӣ мебошанд.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Маҳдиев С. Проблемҳои жанри латифа. – Д., 1977. 2. Қуллӣёти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // Мурағатӣбон Ҷ.Рабиёв, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ҷ. 2. 3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
015	МАЙДА, майдо, "хӯн-хӯн"	"Майда" суруди меҳнатиест, ки дар вақти ғалағов, қӯфтани ғандуми даравида аз ҷониби хирманқӯб суруда мешавад. Сурудҳои «Майда» матни муайян надоранд. Он тавассути нақарот аз жанрҳои гуногуни назми шиғоҳӣ таркиб меёбад.	2014	Хатлон, водӣҳои Зарафшон ва Рашт	Тахти хатари аз-байравӣ қарор дорад.	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р., Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.

A011	ZARBÖLMASAL, <i>matal, masal</i>	Proverb, a small folklore form.	2014	All over the country	Viable	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A012	QASAM, <i>savgand</i>	Oath, a kind of belief in sacred words.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрии дар забони тоҷикӣ // Номан Паҷуҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
A013	QISSA, <i>rivāyat</i>	Folk legends about heroes and religious figures.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссаҳои. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСГ. – Ҷ. 8. – С.303. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A014	LATIFA, <i>naqli Afandi anikdot</i>	Anecdote, jokes, small epical form.	2013	All over the country	Viable	1. Маҳдиев С. Проблеман жанри латифа. – Д., 1977. 2. Қувлашти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // Мурағибон Ҷ. Рабиев, Д. Обидов, И. Тевин. –

Иқтибос аз маводи инвентаризатсионии мероси фарҳанги ғайримоддии Ҷумҳурии Тоҷикистон

1. Номи унсур:

- Номи пурраи унсур ба забони миллӣ: “Латифа”
- Номҳои дигар: Нақли Афандӣ

2. Рақами тартибии феҳрист ва санаи бақайдгирӣ

Унсур дар баҳши Анъанаи шифоҳии Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таҳти рақами № А014 – латифа сабт шудааст.

Феҳрист дар ҷаласаи Ҳайати мушовараи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон нахуст дар санаи 10 апрели соли 2014 ва бо такмилу иловаҳо 16 январи 2016 ва 29 октябри 2018 тасдиқ шудааст.

3. Мансубияти унсур ба баҳш ва зербаҳши феҳрист

- Анъанаи шифоҳӣ;
- Санъати иҷроӣ
- Таҷрибаҳои иҷтимоӣ, маросим ва ҷашнҳо.

4. Паҳншавии ҷуғрофӣ унсур

Латифа ва латифагӯӣ ҳамчун анъанаи фолклорӣ дар саросари Ҷумҳурии Тоҷикистон машҳуру маъмул аст. Дар шаҳрҳои Душанбе, Хуҷанд, Бохтар, Кӯлоб, Хоруғ ва ғайра бештар латифаҳои нав, ки матбуоту Интернет паҳн мешаванд ва латифаҳои, ки заминаи китобӣ доранд, гуфтаву шунида мешаванд. Дар деҳот, баҳусус, дар минтақаҳои дурдасти кӯҳистон латифаҳои халқии анъанавӣ бештар мавҷеъ доранд.

5. Номи ҷамъият, гурӯҳ ва афроди марбут ба унсур.

Ҷамъияту афроди алоқаманд ба латифа ва латифгӯӣ дар кишвар зиёданд ва дар поён ҷамъияту гурӯҳҳои нисбатан маъруфро зикр

менамоем:

1. Гурӯҳи ҳаҷвнигорони “Шакарханд”.
2. Театр-студияи ҳаҷвнигорони “Ғарибшон компания”..
3. Театр-студияи “Лаҳзаҳои гуворо”.
4. Гурӯҳи ҳаҷвнигорони “Хандинкамон”- шаҳри Хуҷанди вилояти Суғд.
5. “Шӯҳиҳои Аловиқдин”-и шаҳри Бохтари вилояти Хатлон.
6. Гурӯҳҳои дӯстонаи “Ғапхӯрӣ” дар вилояти Суғд.
7. Нишастҳои рафиқонаи гурӯҳҳои “Ғаштак” дар ш. Душанбе ва водии Ҳисор

6. Иштироки ҷамъият, гурӯҳ ва иҷроқунандагони унсур дар раванди феҳристсозӣ ва таҳияи парвандаи номинатсия.

Соли 2013 дар Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) гурӯҳи коршиносони МФҒ барои гирдоварии маводи тоза ва таҷдиди Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ таъсис ёфт. Ба гурӯҳ фолклоршиноси тоҷик Раҳимов Д. аз Академияи илмҳои ҚТ роҳбарӣ мекард. Инчунин ба гурӯҳ муҳаққиқон аз ПИТФИ – Қличева Н., Зубайдов А., Муҳаммадиев Ҳ., Обидпур Ҷ. ва Холмуродов З.; аз муассисаҳои дигар Аминов А. (Институти забон ва адабиёт), Муродов М. (Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) ва Қодиров Ф. (Донишкадаи давлатии санъати Тоҷикистон ба номи М. Турсунзода) шомил буданд. Гурӯҳ якҷанд сафарҳои хидматӣ ҷиҳати гирдоварии мавод ба вилояти Суғд, Хатлон, водии Ҳисор, Рашту Кӯлоб ва Бадахшон созмон доданд. Дар ин сафарҳо коршиносон бо намоёндаҳои ТҒҲ-и маҳаллӣ, бо ҳунармандони халқӣ, сарояндаҳои музрибон, санъаткорон, омӯзгорон, намоёндаҳои муассисаҳои давлатӣ ва ғайра ҳамсуҳбат шуда, мавод ҷамъ оварданд.

Ҳамин тариқ, ходимони илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот соли 2014 «Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ»-ро бо дарҷи 286 намунаи фарҳанги суннатӣ тартиб

дода, пас аз як сол ба чоп расониданд. Соли 2016 ин феҳрист бо иловаи маводи тоза маротибаи дувум ва соли 2018 маротибаи сеум бо забонҳои тоҷикию англисӣ нашр гардид, ки акнун 533 унсури фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷикро фаро мегирад.

Соли 2013 Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот ҳайати олимонаро барои омӯзишу таҳхис ва инвентаризатсияи МФҒ ба 5 шахру 7 навоҳии кишвар фиристонд. Анъанаи латифагӯӣ дар ҳамаи 12 нуқтаи омӯзиш ба қайд гирифта шуд. Варақаҳои инвентаризатсионӣ ҳамроҳ бо ҳаҷвнигорон, гурӯҳҳо ва ҷамъиятҳо тавассути мусоҳиба пур карда шуданд.

Баъд аз даъвати кишвари Туркия ҷиҳати муштарак таҳия намудани номинатсия дар Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот гурӯҳи корӣ, аз ҳисоби олимони Академияи илмҳои ҷумҳурии Тоҷикистон, мудирони бахши фарҳанги шахру ноҳияҳои ҷумҳурӣ, намояндагони гурӯҳҳои ҳаҷвӣ гурӯҳи корӣ ташкил шуд. Гурӯҳи корӣ то ба пурра шудани ҳуҷҷатҳои номинатсия 7 маротиба ҷаласаҳо барпо карданд. Аз ҷумла олимони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот ба шахру вилоятҳои фириастода шуданд, то ки онҳо бо ҷамъияту гурӯҳҳо ва шахсони алоҳидаи марбут ба унсур мулоқот намуда, фикру пешниҳодҳои онҳоро ба қайд гиранд.

Пас аз таҳия гаштани саволномаи номинатсия дар шаҳри Душанбе, рӯзи 06.03.2020 дар Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот баррасии кушода ва озод бо иштироки васеи намояндагони ҷамъияту гурӯҳҳо, экспертҳо, рӯзноманигорон, санъаткорон ҷаласа баргузор шуд. Дар он ба маводи файл боз баъзе ислоҳу иловаҳо сурат гирифт.

7. Тавсифи унсур

Латифа жанри фолклорӣ мебошад, ки ҳаҷми кутоҳ ва мазмуни ҳаҷвомезу хандаовар дошта, дар саросари кишвар паҳн шудааст. Қаҳрамони марказии латифаҳои тоҷикӣ, асосан, Афандӣ мебошад, ки бо номҳои Насриддин Афандӣ, Хоҷа Насриддин, Мулло Насриддин

низ маъруф аст. Инчунин Мушфиқӣ ва Кали зирак ҳам дар латифаҳои тоҷикӣ ҳамчун қаҳрамон фаъолият мекунанд. Латифаҳо дар ҳар як нишасту маҳфил, маъракаҳо, баъзан кучаву бозор ва дигар мавзеоҳо байни дӯстону ҳамкорон барои хушҳол намудани табъу хотир гуфтаву шунида мешаванд. Дар Тоҷикистон, инчунин дар баъзе кишварҳои дигар, 1 апрел ба таври ғайрирасмӣ “Рӯзи Ҳанда” ба шумор меравад. Дар ин рӯз ҳамаи мардум кӯшиш мекунанд, ки ба якдигар латифа гӯянд ва шӯҳихо намуда, хурсандӣ кунанд.

8. Тарзҳои интиқол

Дар Тоҷикистон матни шифоҳии латифаҳо ва маҳорати латифагӯии се роҳ интиқол меёбанд: 1) дар байни мардум бо роҳи гуфтани шундан; 2) тавассути ВАО, шабакаҳои иҷтимоӣ ва сомонаҳои Интернетӣ; 3) дар шакли сахнаҳои театри дар маъракаҳои мардумӣ ва ҷашнҳои миллӣ; 4) ба воситаи китобҳо ва маҷмӯаҳои фолклории чопшуда.

Дар протсеси иҷро ва интиқол саҳми ҷамъияту гуруҳҳои ҳаҷвнигорон назаррас аст.

9. Муассиса ё созмони масъул

Муассисаи масъули таҳияву такмили Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилооти Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Феҳрист дар ду сол як маротиба таҷдид ва такмил мешавад.

1. Низоми дастарсӣ ба Феҳрист:

Нусхаи тоҷикӣ ва англисии феҳрист дар сомонаи ПИТФИ бо нишонаи зерин дастрас мебошад: <http://pitfi.tj/node/96/>

Extract of the National Inventory of the Republic of Tajikistan for ICH

1. **Full name of the element:** Latifa (anecdote), Afandi jokes.

2. **Inventory number and date of registration**

The element has been included in the "Tajik National List of Intangible Cultural Heritage", Chapter 1, Oral tradition, under No. A014.

The list was adopted in the framework of Annual Report Meeting of of the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan in April 10, 2014.

3. **Category and sub-category of the element**

- Oral tradition;
- Social practices, rituals and festive events;
- Performance art.

4. **Geographic range of the element**

Anecdote telling is popular across Tajikistan as a folklore tradition. People in the cities of Dushanbe, Khujand, Bokhtar, Panjakent, Hisar and other areas tell each other and listen to traditional Afandi jokes and newly created anecdotes published in media outlets or on the Internet.

5. **Name of communities, groups and individuals concerned**

The element is the wide spreaded in Tajikistan, that is concerned in all communities and levels among people of the country. But most concerned communities and groups of the element are as following:

Satirical groups "Shakarkhand", "Gharibsho Kompaniya", "Lahzahoi Guvoro", "Khandinkamon" "Shukhihoi Aloviddin". Also there are social

settings of friends' gathering called "Gashtak" in Dushanbe City and Hisor valley and "Gapkhuri" in Soughd province, which are proper context for telling Afandi jokes.

6. Participation of communities, groups, practitioners and bearers of the element in the process of inventory-making and drafting ICH nomination file

In 2013 in the Research of Institute of Culture and Information (RICI) was organized a group of experts for gathering fresh materials and updation of the national inventory list. The group was headed by Tajik folklorist from Academy of Sciences Dr. Rahimov D. In the group also were included researchers from RICI: Klicheva N., Zubaydov A., Muhammadiev H., Obidpur J, and Kholmurodov Z.; from other institutions – Aminov A., (Institute of Language and Literature); Murodov M., (Tajik National University) and Qodirov F. (Tajik Institute of Arts). The group conducted several fieldworks in Sughd, Kulab, Hisar valley, Rasht and Khatlon region and collected the necessary materials for completion of the inventory list. In these fieldworks experts collaborated with local NGO's, folk artists, folk craftsmen, folk singers, musicians, performers, teachers, representatives of local governments, and other people. The updating activity carried out in frame of "State program on safeguarding ICH in the territory of the country for the period of 2013-2020".

In the Research Institute of Culture and Information was created ICH data base for inventory materials and other information. The element was identified on the basis of researches and inventory docements filled out by working group from different regions of Tajikistan.

In 2013, the Research Institute of Culture and Information sent a team of researchers to 5 cities and 7 regions of the country for identification and inventory of Intengible Cultural Heritages. The art of anecdote telling was recorded in all 12 study sites. Inventory forms were filled out by satirists through interviewes from groups and communities. In particular, there

were 9 female actors participated during the interviews. Following the discussion, the National Inventory List of Intangible Cultural Heritage was approved at a meeting of the Board of the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan on February 8, 2013, in which anecdote was included on the performance chapter.

7. Description of the element

Latifa, that is Anecdote is folklore genre in the Tajik traditional culture. The central hero in Tajik anecdotes is mainly Afandi, who is also well known as Nasriddin Afandi, Khoja Nasriddin, Mullo Nasriddin.

People tell Afandi anecdotes to their friends and colleagues in any gathering, event, sometimes in streets and markets and other sites in order to put them in a good mood. In Tajikistan and in some other countries the 1st of April is unofficially celebrated as "The Fools' Day". On this day everybody tries to tell each other anecdote and make jokes and enjoy their time. In this day satirical groups "Shakarkhand", "Gharibsho Company", "Lahzahoi Guvoro", "Khandinkamon", "Shukhihoi Aloviddin" and some other individual humorists organize special programs based on traditional anecdotes, including Afandi jokes. Club of satirists and anecdote tellers 'Choykhonai Dilkusho' in Khujand city brings together community-based satirists, smart and jolly people, who share anecdotes.

There are individuals in the society with good traditional knowledge and they are satirists and quick-witted by nature. For example, Mr. Kholmurod Siddik, Mr. Nasriddin Nuriddin, Ms. Gulbibi, Ms. Gulbahor, Mr. Jamshed Halim, Mr. Mukim Abdufattoev, Mr. Said Idiev, Mr. Bakhtiyor Rahimov, Mr. Tashrif Khalilov and some others.

8. Bearers and modes of transmission

Anecdote is originally the public product and the public tells and listens to it. However, there are individuals in the society with good traditional

knowledge and they are satirists and quick-witted by nature. Such a jolly people can be found both among male and female, adults, youth and even elderly and children. These people, who know abundant amount of anecdotes and bring people in a good mood by telling jokes in gatherings of friends, while visiting friends and relatives, and in events of joy. Also, many groups of satirists in Tajikistan including “*Shakarkhand*”, ‘*Khandinkamon*’, ‘*Gharibshoh Companiya*’, ‘*Lahzahoi Guvoro*’ and several other groups have a valuable input in performance of the element.

In Tajikistan anecdotes are transferred verbally and the skills of telling anecdotes are developed through the following ways: 1) through telling and listening amongst public at large; 2) through media, social media and internet websites; 3) in the form of short theatre performances in public events and grand national holidays; 4) through books and collection of published folklore pieces. Communities and groups of satirists make a valuable input in the process of performance and transfer of knowledge.

9. Responsible entity, state agency, institution

Office responsible for updation the national inventory is Research Institute of Culture and Information of Tajikistan. The inventory will be updated every two years.

10. Access to the inventory

The English version of the inventory together with Tajik version is available at: <http://pitfi.tj/node/96/>

